

Tehnološki procesi kojima se delimično ili u potpunosti oduzima voda. Zgusnuti proizvodi

Dr Tijana Ledina, docent

Istorijat

- Marko Polo u opisu svojih putovanja piše o mlečnoj pasti koju su koristili Tatari (XIII vek)
- Nicolas Appert 1820. opisuje proces koncentrovanja mleka
- 1856. patentiran proces evaporacije mleka
- 1884. razvijen proces sterilizacije koncentrovanog mleka u limenkama

Koncentrovani i sušeni proizvodi od mleka

- Kod koncentrovanih proizvoda od mleka, voda je uklonjena **DELIMIČNO** (zgusnuti proizvodi)
  1. **Evaporisano mleko** (zgusnuto NEZASLAĐENO mleko)
  2. **Kondenzovano mleko** (zgusnuto ZASLAĐENO mleko)
- Kod sušenih proizvoda od mleka, voda je uklonjena u **NAJVEĆEM STEPENU** (mleko u prahu)

Definicija

Nezaslađeni ili zaslađeni tečni proizvod dobijen isparavanjem dela vode iz punomasnog, delimično obranog ili obranog pasterizovanog ili sterilizovanog mleka ili smeše tih proizvoda, a moguće je dodati pavlaku i/ili mleko u prahu. Pri dodavanju mleka u prahu, udeo mleka u prahu može biti najviše 25% ukupne suve materije u gotovom proizvodu.

Šta dobijamo uklanjanjem vode?

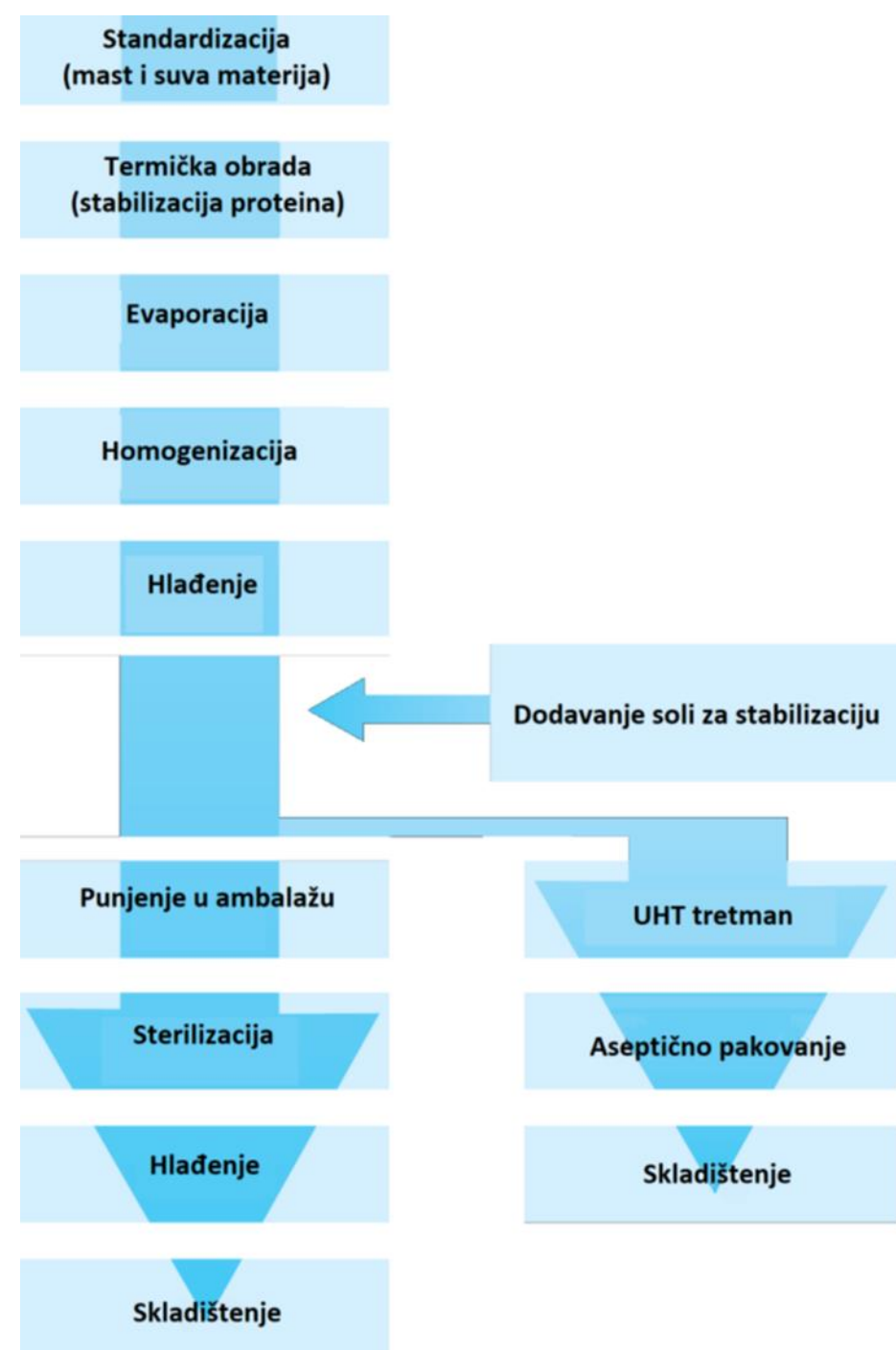
- Smanjenje zapremine i mase
- Lakši i ekonomičniji transport
- Smanjena mogućnost razmnožavanja mikroorganizama
- Trajnost koncentrovanih proizvoda od mleka se postiže povećanjem osmotskog pritiska
- Produžen rok upotrebe

Zgusnuto nezaslađeno – evaporisano mleko

Podrazumeva evaporaciju (uklanjanje dela vode iz mleka) i sterilizaciju ugušćenog mleka u cilju obezbeđivanja trajnosti proizvoda

Tehnološki proces

- Prijem i izbor mleka
- Prečišćavanje – hlađenje – skladištenje
- **Standardizacija 1**
- Termička obrada
- Uparavanje
- Homogenizacija
- Hlađenje
- **Standardizacija 2**
- Pakovanje
- Sterilizacija
- Skladištenje

Svrha termičke obrade kod proizvodnje evaporisanog mleka

- Ravnoteža kiselih i baznih ekvivalenata
- Kiseli ekvivalenti kao što su hloridi, sulfati, citrati, imaju **izrazito stabilizujući efekat na sistem proteina mleka**
- Bazni ekvivalenti, Ca i Mg, dovode do **agregacije kazeinskih micela, njihove destabilizacije i precipitacije**
- Zagrevanjem mleka smanjuje se koncentracija rastvorljivog Ca i P u mleku
- Poremećaj laktacije - poremećaj ravnoteže u korist kalcijuma i magnezijuma **ugrožava stabilnost proteinskog sistema što naročito dolazi do izražaja pri povišenim temperaturama i pri sniženom pH**

Uparavanje - evaporacija

- Zbog povećanja suve materije (25%), vrši se koncentrisanje, isparavanje određene količine vode iz mleka
- Da bi se izbegle nepoželjne promene komponenata mleka, koje nastaju pod uticajem visokih temperatura, uparavanje se uvek izvodi u delimičnom vakuumu, pri nižoj temperaturi (65-70°C)
- Uparivači mogu da rade i na hladno pri 15°C

Standardizacija 2

- Dodavanje vode
- Dodavanje obranog mleka OBRANOG MLEKA
- Dodavanje UPARENOG OBRANOG MLEKA
- Dodavanje HOMOGENIZOVANE PAVLAKE

U ovoj fazi se dodaju soli – stabilizatori: karbonati, bikarbonati, citrati i fosfati, a suština delovanja je veliki afinitet koji ovi anjoni imaju u odnosu na Ca. Time se Ca iz mleka vezuje dodatim solima (anjonima) i kao takav je sprečen da utiče negativno na stabilnost belančevina.

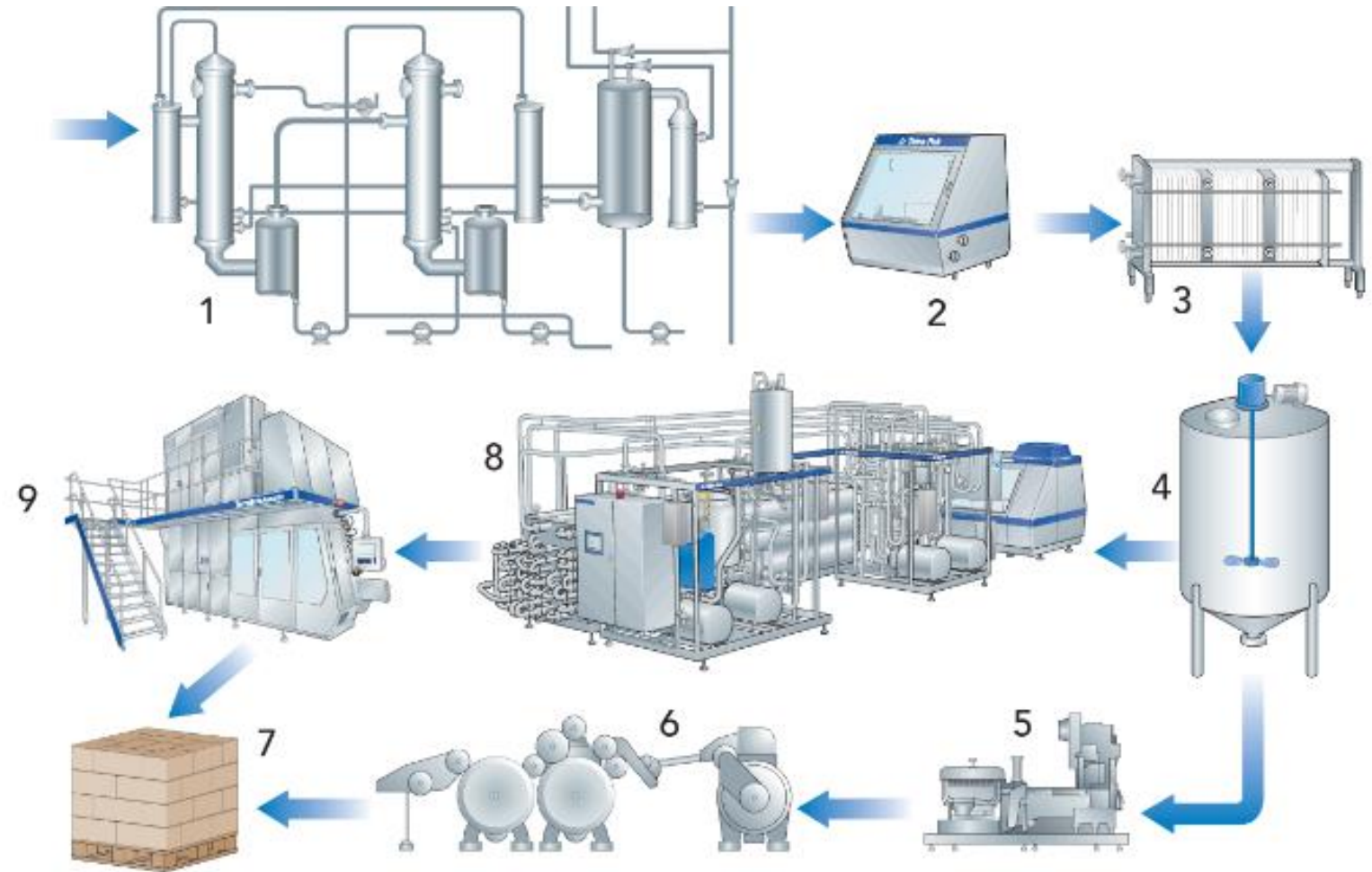
Fig. 16.3

Process line for unsweetened condensed milk.

1. Evaporation
2. Homogenization
3. Cooling
4. Intermediate tank
5. Canning
6. Sterilization
7. Storage

Alternative processing to point 5 and 6:

- 8. UHT treatment
- 9. Aseptic filling

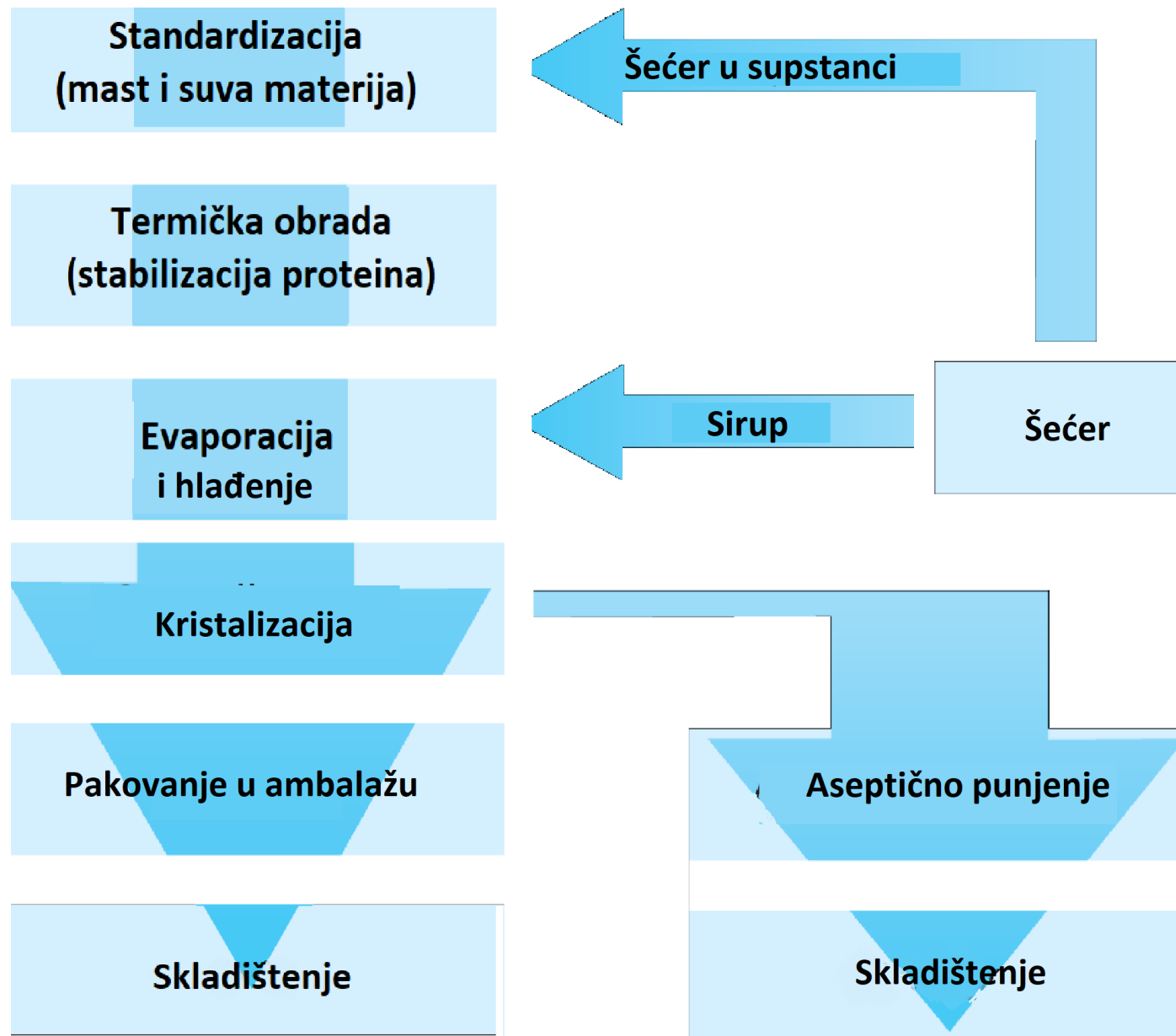

Kondenzovano mleko

- Osnovna razlika između EVAPORISANOG i KONDENZOVANOG mleka je to da se trajnost kondenzovanog mleka postiže dodavanjem velike količine šećera
- Kondenzovano mleko se obično ne sterilizuje niti homogenizuje

Tehnološki proces

- Prijem i izbor mleka
- Prečišćavanje, hlađenje, skladištenje
- Standardizacija 1
- Termička obrada
- Uparavanje
- Dodavanje šećera
- Standardizacija 2
- Hlađenje sa kristalizacijom
- Pakovanje i skladištenje

Kada se dodaje šećer?

- Dodavanje u mleko pre termičke obrade povećava se termorezistentnost bakterija
- Dodavanje šećera pre uparavanja negativno utiče na viskozitet tokom skladištenja
- Optimalno vreme za dodavanje saharoze je kraj uparavanja

Pravilnik o kvalitetu proizvoda od mleka i starter kultura

10. Кондензовано млеко

Елементи битних технолошких поступака

Члан 45.

Кондензовано млеко је незаслађени или заслађени течни производ добијен испаравањем дела воде из пастеризованог или стерилизованог млека.*

Брисани суранији ст. 2. и 3. (види члан 15. Правилника - 69/2010-53)

Кондензовано млеко ставља се у промет као:

- 1) кондензовано незаслађено млеко;
- 2) кондензовано заслађено млеко.

*Службени гласник РС, број 69/2010

1) Кондензовано незаслађено млеко

Члан 46.

Кондензовано незаслађено млеко ставља се у промет као:

- 1) кондензовано екстра-масно млеко – кондензовано млеко чији масени удео масти износи **не мање од*** 15%, а масени удео укупне суве материје млека износи **не мање од*** 26,5%;
- 2) кондензовано млеко – кондензовано млеко чији масени удео масти износи **не мање од*** 7,5%, а масени удео укупне суве материје млека износи **не мање од*** 25%;
- 3) кондензовано делимично обрано млеко – кондензовано млеко чији масени удео масти износи од 1% до 7,5%, а масени удео укупне суве материје млека износи **не мање од*** 20%;
- 4) кондензовано обрано млеко – кондензовано млеко чији масени удео масти износи **не више од*** 1%, а масени удео укупне суве материје млека износи **не мање од*** 20%.

2) Кондензовано заслађено млеко

Члан 47.

Кондензовано заслађено млеко ставља се у промет као:*

- 1) кондензовано заслађено млеко – кондензовано млеко с додатком сахарозе чији масени удео масти износи најмање 8%, а масени удео укупне суве материје млека износи најмање 28% и садржај протеина у сувој материји без масти не мањи од 34%;*
- 2) кондензовано заслађено делимично обрано млеко – кондензовано млеко с додатком сахарозе чији масени удео масти износи од 1%, до 8%, а масени удео укупне суве материје млека износи најмање 24% и садржај протеина у сувој материји без масти не мањи од 34%;*
- 3) кондензовано заслађено обрано млеко – кондензовано млеко с додатком сахарозе чији масени удео масти износи највише 1%, а масени удео укупне суве материје млека износи најмање 24% и садржај протеина у сувој материји без масти не мањи од 34%;*
- 4) кондензовано заслађено екстремасно млеко – кондензовано млеко с додатком сахарозе чији масени удео масти износи најмање 16%, а масени удео укупне суве материје млека без масти износи најмање 14% и садржај протеина у сувој материји без масти не мањи од 34%.*

Приликом производње производа из става 1. овог члана може се додати лактоза, чији масени удео у готовом производу није већи од 0,03%.*

Mleko u prahu

Mleko u prahu je sušeni proizvod kome je u najvećem stepenu uklonjena voda. U odnosu na kondenzovano mleko, mleko u prahu je proizvod dalje dehidratacije mleka (količina vode 2-6%, odnosno ne više od 5% u gotovom proizvodu)

11. Млеко у праху*

Елементи битних технолошких поступака*

*Службени гласник РС, број 69/2010

Члан 48.

Млеко у праху је производ добијен испаравањем воде из термички обрађеног млека у којем масени удео воде износи* не више од** 5% у готовом производу и који мора да садржи* не мање од** 34% протеина у сувој материји млека без масти.*

Млеко у праху у производњи и промету мора да има својствен мирис и укус и конзистенцију ситног праха, гранула или љуспица.

Млеко у праху ставља се у промет као:

- 1) екстра-масно млеко у праху – млеко у праху чији масени удео масти износи **не мање од**** 42%;
- 2) пуномасно млеко у праху – млеко у праху чији масени удео масти износи од 26% до 42%;
- 3) делимично обрано млеко у праху – млеко у праху чији масени удео масти износи од 1,5% до 26%;
- 4) обрано млеко у праху – млеко у праху чији масени удео масти износи **не више од**** 1,5%.

Млеко у праху у производњи и промету мора да садржи додатне захтеве дате у Табели 5 – Додатни захтеви квалитета млека у праху.*

Табела 5**

Додатни захтеви квалитета млека у праху**

Ред. бр.**	Захтев**	Вредност**	Метода**
1.**	титрациона киселост**	max. 18,0 ml**	Standard ISO 6091**
2.**	загореле честице**	max. disk B**	Standard ISO 5739**
3.**	индекс нерастворљивости (ml)**	max. 1,0**	Standard ISO 8156**

Način sušenja

Proizvodi mogu da se suše na više načina

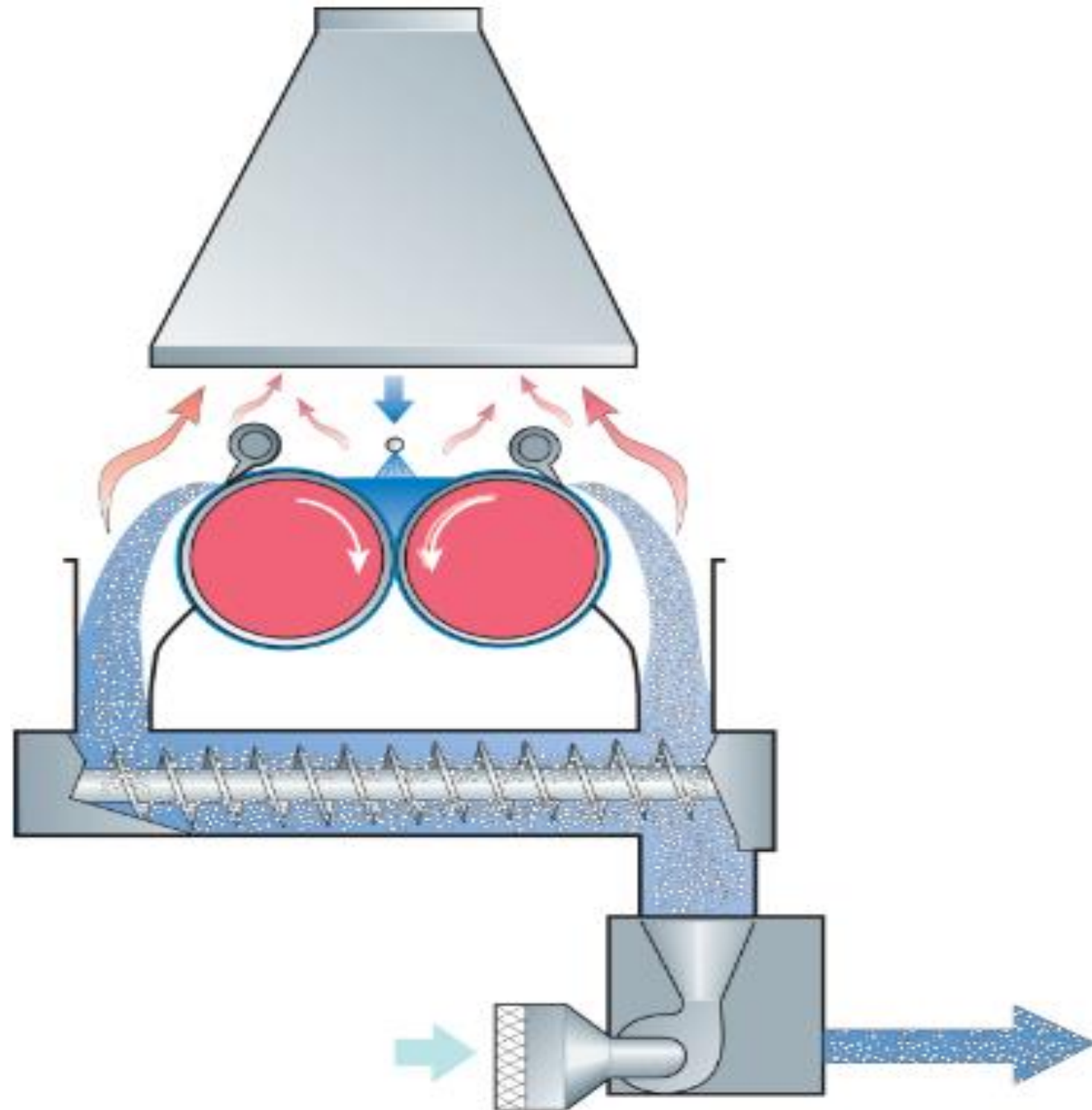
- Liofilizacijom
- **Na valjcima**
- **U raspršivačima**
- Korišćenjem nadkritičnog pritiska
- Dielektrično (visokofrekventno) sušenje

Tehnološki proces

1. Prijem mleka
2. Prečišćavanje
3. Hlađenje i skladištenje
4. Standardizacija
5. Termička obrada
6. Homogenizacija
7. Uparavanje
8. Sušenje
9. Pakovanje

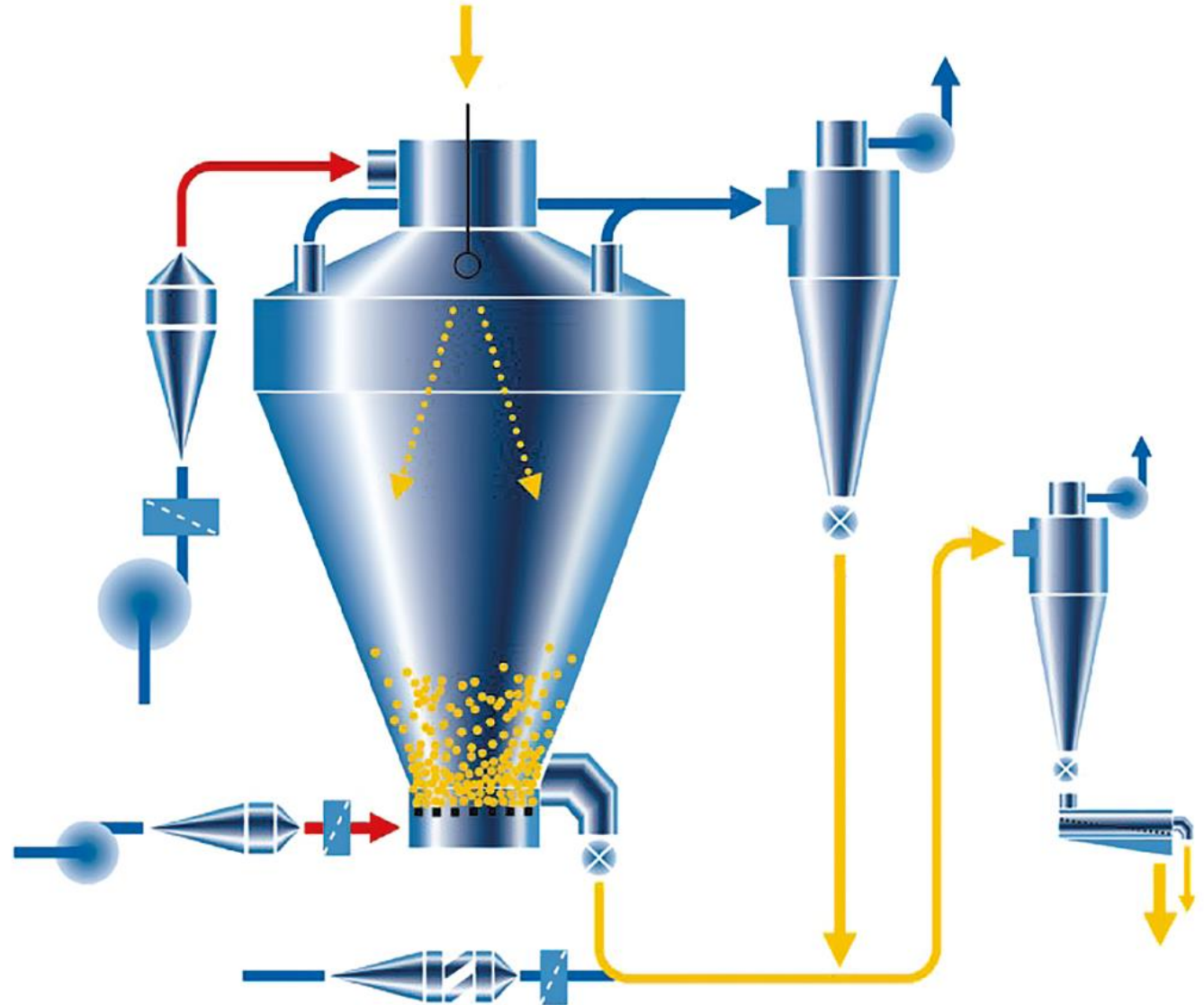
Sušenje na valjcima

- Najčešće se primenjuje za proizvodnju mleka u prahu namenjenog drugim industrijama
- Lako za rukovanje, mala ulaganja, mali prostor za rad

Sušenje raspršivanjem

- Prah izuzetno dobrog kvaliteta
- Bolja ekonomičnost procesa

Instant mleko u prahu

- Brže i potpunije rekonstituisanje
- U osnovi je proces aglomeracije, kojom se povećava količina inkorporisanog vazduha, pa veća količina vode prodire
- Dva tipa instantizacije
  1. Dvostepeni (nakon sušenja)
  2. Instantizacija tokom samog procesa sušenja

ZAMRZNUTI PROIZVODI OD MLEKA MEMBRANSKI PROCESI

ПРАВИЛНИК

о квалитету производа од млека и starter култура

„Службени гласник РС”, бр. 33 од 18. маја 2010, 69 од 24. септембра 2010, 43 од 17. маја 2013 - др. правилник, 34 од 26. марта 2014.

Члан 60.

Смрзнути десерти производе се и стављају у промет као:

1) крем сладолед;

2) млечни сладолед;

3) сладолед;

4) смрзнути воћни десерт;

5) смрзнути ароматизовани десерт.

Sastoje se prvenstveno od mleka i proizvoda od mleka (mleko u prahu, kondenzovano mleko, sveža ili smrznuta pavlaka, maslac, mlaćenica, kazein i kazeinatti), uz dodatak nemlečnih komponenti. **Ne mogu da sadrže biljnu mast i biljne proteine**

Jedan deo mlečne masti i proteina mleka može biti zamenjen biljnom mašću, odnosno proteinima biljnog porekla

Mlečni sastojci sladoleda u potpunosti zamenjeni nemlečnim komponentama. Smeša sadrži vodu, šećer, voće i dodate sastojke (smrznuti voćni dezerti), odnosno vodu, šećer i dodate sastojke (smrznuti aromatizovani dezerti)

SORBET

WATER ICE

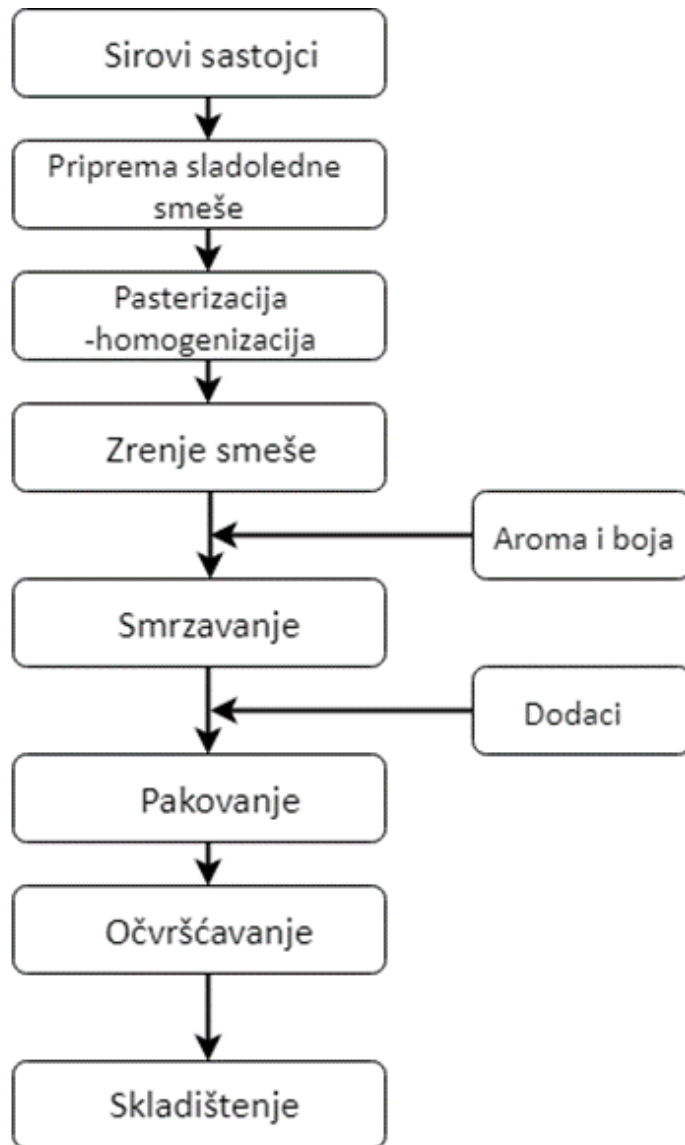

SHERBET

FROZEN YOGURT

Tehnološki postupak proizvodnje sladoleda

Sastav sladoledne smeše

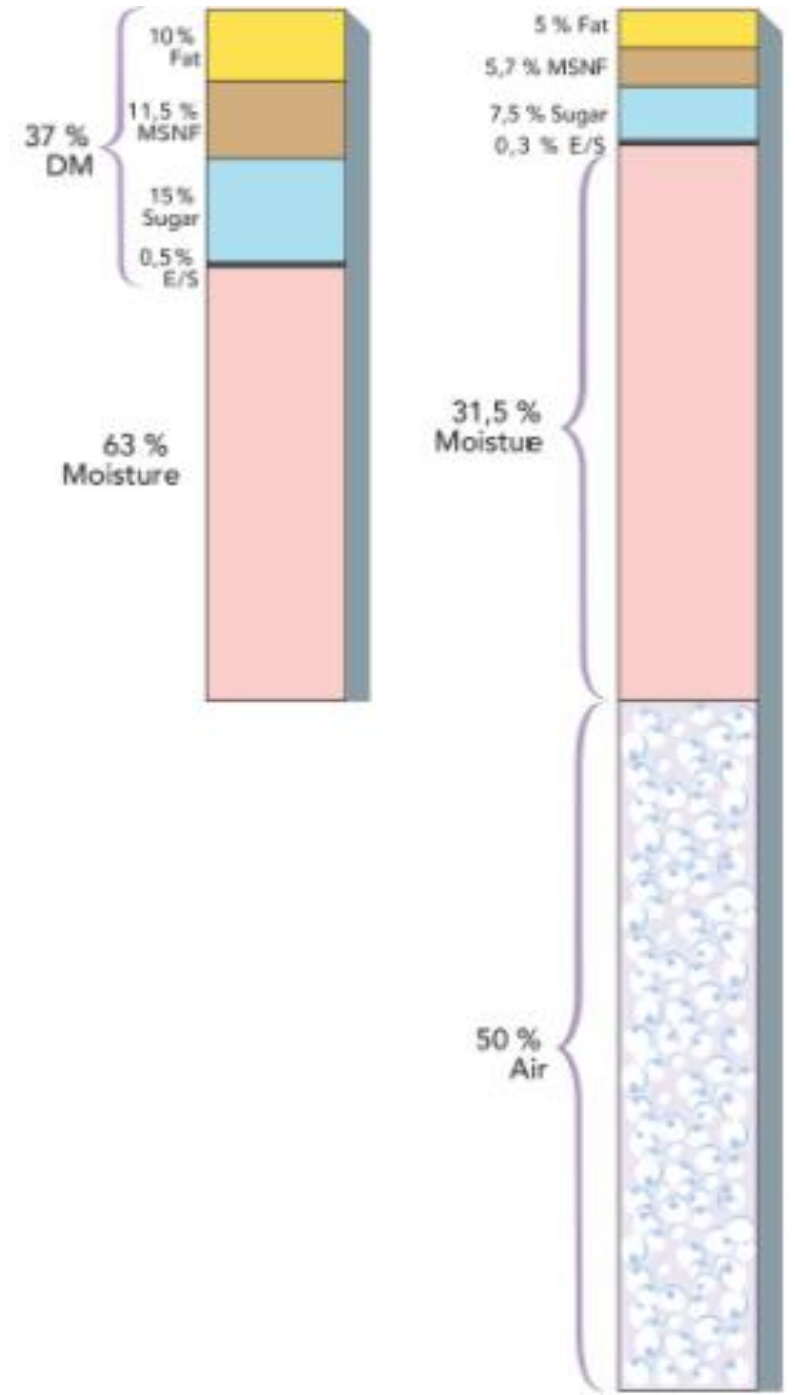
- Mlečna mast
- Suva materija mleka bez masti
- Šećeri/zaslađivači
- Emulgatori
- Stabilizatori
- Arome
- Boje
- Ostali sastojci

Sastav sladoledne smeše

- Mlečna mast (10-15%) iz punomasnog mleka, pavlake, maslaca, anhidrovane mlečne masti. Daje kremastu konzistenciju i sprečava otapanje
- Suva materija mleka bez masti (proteini, laktoza, mineralne materije) iz punomasnog ili obranog mleka, kondenzovanog mleka, mleka ili surutke u prahu. stabilizuje strukturu tako što vezuje vodu i vrši emulgovanje. Utiče na kremastu konzistenciju i ravnomernu distribuciju vazduha
- Šećeri (12-20%) povećavaju % suve materije i daju sladak ukus proizvodu. Dodaju se monosaharidi (glukoza/dekstroza i fruktoza), disaharidi (saharoza ili laktoza), derivati skroba (glukozni ili glukozno-fruktozni sirup)

Sastav sladoledne smeše

- Emulgatori i stabilizatori (0,5%): emulgatori (najčešće mono- i digliceridi) smanjuju površinski napon između dve faze. Stabilizatori (veliki molekuli biljnog porekla) vezuju vodu i sprečavaju njeno slobodno kretanje; povećavaju viskoznost i sprečavaju pojavu velikih kristala leda
- Arome: prirodne, prirodno identične ili veštačke
- Boje
- Ostali sastojci (čokolada, voće, orašasti proizvodi, karamela)

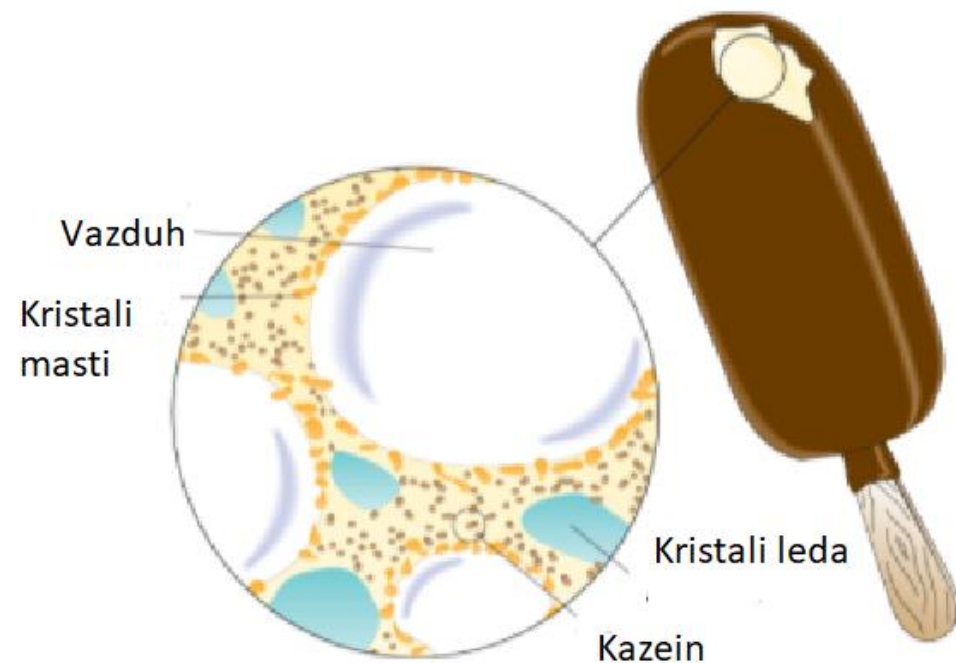
Pasterizacija i homogenizacija

1. Predgrevanje: smeša se usmerava u izmenjivače toplote, gde se predgreva na temperaturu 73–75°C, kako bi se mlečna mast u potpunosti otopila
2. Homogenizacija: pri 140-200 bara. Nakon homogenizacije, smeša se vraća u izmenjivač toplote na pasterizaciju.
3. Pasterizacija: 83-85°C 15s. Pasterizacijom se uništavaju mikroorganizmi i inaktiviraju enzimi, ali se i popravlja aroma i bolje rastvaraju sastojci, ali se i pospešuje vezivanje vode
4. Hlađenje na temperaturu od 5°C i zrenje u tanku za zrenje smeše

Kod šaržne proizvodnje, smeša se prvo pasterizuje u kombinovanom duplikatoru za pripremu i termičku obradu smeše, pri temperaturi od 70°C u trajanju od 30 minuta. Po završenoj pasterizaciji, smeša se propušta kroz homogenizator, hladi i upućuje u tank za zrenje.

Zrenje smeše

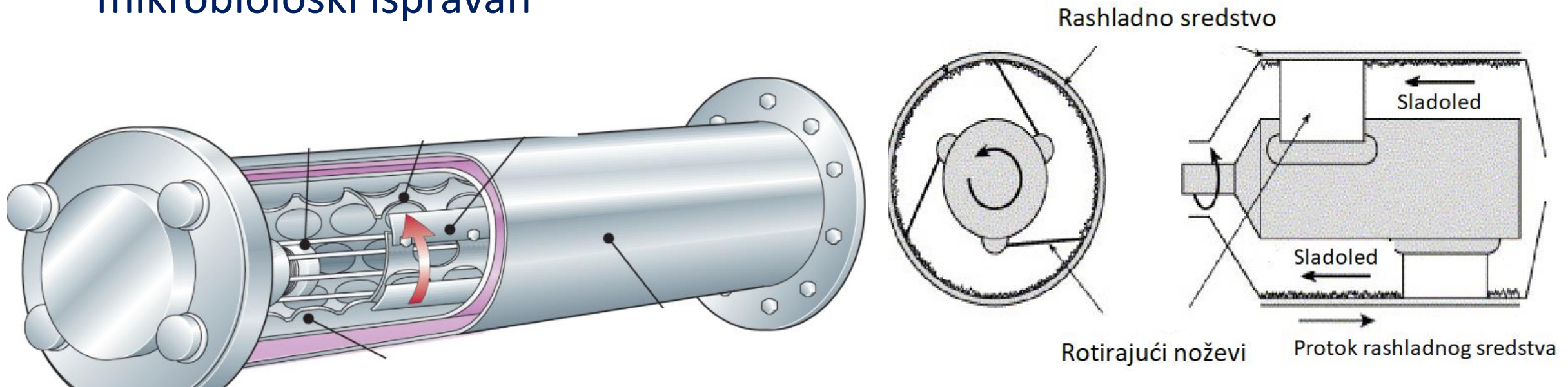
- Odvija se u posebnim zrijačima (posudama sa dvostrukim zidovima)
- Temperatura zrenja je 2-5°C, u toku 2-12h (najčešće 2-4h)
- Tokom zrenja dolazi do kristalizacije masti, hidratacije belančevina i stabilizatora (dovodi do bubrenja i povećanja viskoznosti)
- Smeše sa većim udelom masti i homogenizovane pri nižem pritisku, zahtevaju duže vreme zrenja
- Arome i boje se dodaju pre zrenja u smešu

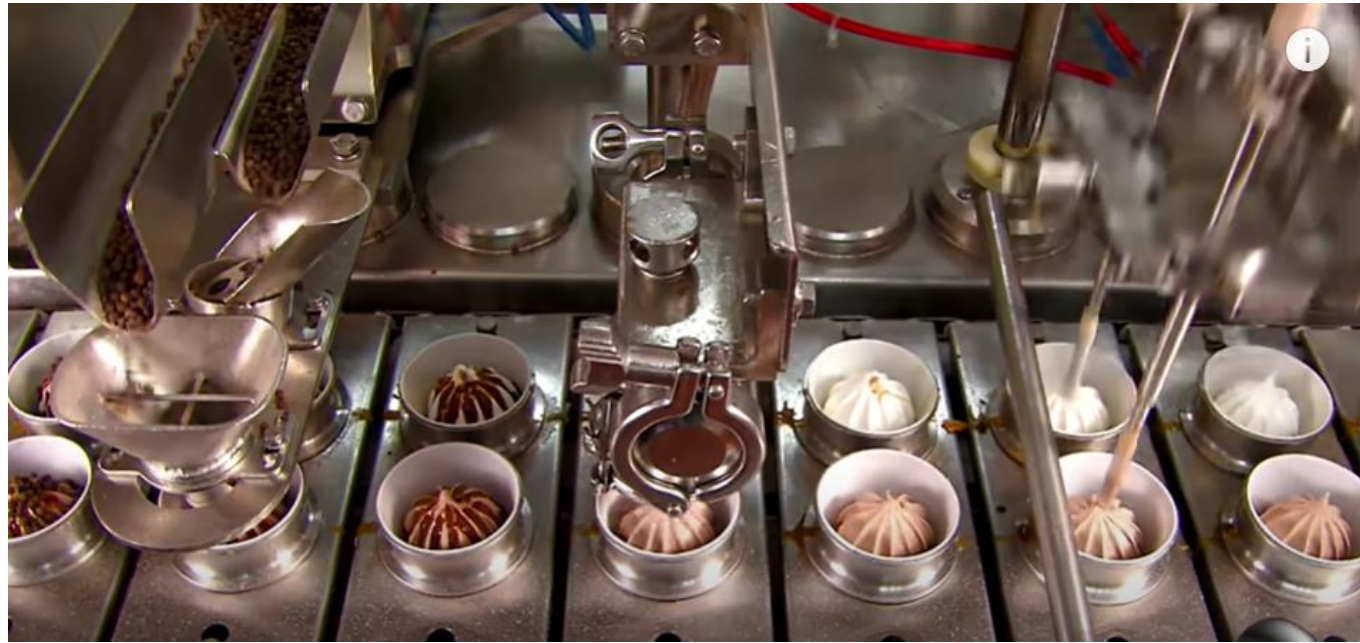

Smrzavanje sladoledne smeše

- Delimično zamrzavanje se odvija u frizerima i mora da bude jako brzo kako bi kristali leda bili što manji (-7 do $-3^{\circ}\text{C}/ 2$ min)
- U ovoj fazi se uduvava vazduh (80-100% zapremine), koji mora biti mikrobiološki ispravan

Oblikovanje i pakovanje sladoleda

